

Het monstrem

De voortreffelijke Jorge Borges heeft ooit een encyclopedie van denkbeeldige wezens gepubliceerd. Tot mijn spijt ken ik deze niet. Ik lees alleen dat hij gewijd is aan klassieke misbaksels die de tand des tijds hebben doorkaan en een internationale carrière hebben gemaakt: sirenen, medusa's, leviathans et cetera. Het boek van Jan Gondowicz vult deze dierenverzameling aan met meer lokale creaties, niet zelden al vergeten, opgespeurd in sprookjes, reisverslagen en middeleeuwse lexica, en ook met vindingen van betrekkelijk recente datum van zuiver literaire komaf. Hij heeft zich fraai van zijn taak gekwet en bovendien is het werk door Adam Pisarek voorzien van een al even elegante proeve van systematisering van die hele meute naar type, groep, orde en soort. Ik denk dat de beide heren zich tijdens hun werk kostelijk hebben geamuseerd. Ik bij het lezen ook, zij het met een tijkje spijt dat al die spoken, die vroeger zoveel magische macht bezaten, nu alleen nog op heel kleine kinderen de bedoelde indruk kunnen maken. Ik herinner me hoe ik vroeger ooit, met vruchteloze heldenmoed, kikkers kuste die ik in de tuin had gevonden, en hoe ik wanneer ik een donkere kamer binnenkwam er serieus rekening mee hield dat iets zwaars en smerigs met een afgrijselijke gil op mijn nek zou springen. Waar is die tijd gebleven – zou ik haast zeggen... Maar betekent dat dat er in de wereld van de volwassenen geen monsters meer zijn? Natuurlijk zijn die er, zeer zeker, of eigenlijk is er één in talrijke varianten die onvervalst afgrijzen wekte, wekt en altijd zal wekken. In dit boek vinden we hem niet, want jammer genoeg is hij geen product van de fantasie. Integendeel, hij is hoogst werkelijk en laat met zijn onverwoestbare bestaan in vlees en bloed alle fictieve draken,

weerwolven en spoken ver achter zich. Wie geluk heeft gehad en nog nooit van aangezicht tot aangezicht met hem heeft gestaan, kan hem horen en zien als hij de televisie aanzet. Nu en dan verschijnt dat wezen in de vorm van iemands kletsende kop, en soms in zijn complete triomfantelijke gedaante in de voorblijfsende beelden van de nu woedende oorlogen. Ik probeer hem te beschrijven zoals Gondowicz zijn fatsoenlijke ouwe lelijkerds beschrijft. Met dien verstande dat je in het hieronder geschetste portret lang naar fatsoenlijke trekken kunt zoeken. Het is eerder een symptoombeschrijving, waardoor het object ondanks alles ons medelijden waard is... 'Een man in de greep van de haat. Sinds onheuglijke tijden bekend. Verandert niet, al veranderen wel de middelen die hij gebruikt om zijn zin door te drijven. Matig gevaarlijk voorzover hij solitair optreedt, wat echter nooit lang duurt, omdat hij besmettelijk is. Spuugt. Zaait verwarring in de overtuiging dat hij orde schept. Houdt ervan zich in de eerste persoon meervoud uit te spreken, aanvankelijk misschien zonder gegronde redenen, maar na koppige herhaling komen die vanzelf. Hij gaat altijd aan de waarheid voorbij om oorzaken van een of andere hogere orde. Verstoken van alle humor – als hij eenmaal een grapje maakt, berg je dan. Niet in de wereld geïnteresseerd; wenst in het bijzonder niet diegenen nader te leren kennen die hij tot zijn vijanden heeft gekozen, in de juiste overtuiging dat het hem kan verzwakken. Tot het plegen van wrede daden voelt hij zich meestal geprovoceerd. Twijfel aan zichzelf kent hij niet, de twijfel van anderen wenst hij niet. Hij is gespecialiseerd – soms afzonderlijk, maar liever gecombineerd – in nationalisme, antisemitisme, fundamentalisme, de klassenstrijd, de generatiekloof en verschillende privé-fobieën die hij publiekelijk tot uitdrukking moet brengen. In zijn hoofd heeft hij hersens, maar dat hindert hem niet...'

Jan Gondowicz, *Fantastische zoölogie – supplement*, 1995